

tidsskrift *sb.*, -et, -er, i sms.
 tidsskrift- el. tidsskrifts-, *fx*
 tidsskrift(s)artikel.

tidsspild *sb.*, -et el. tids-

spilde *sb.*, -t.

Nyt fra **Sprognævnet**

spørgsmål, *bf.* pl. ene

tidsstemple *vb.*, -ede.

tidsstempling *sb.*, -en, -er.

Dansk Sprognævns bestyrelse 2013-2016

Bestyrelsen er Dansk Sprognævns øverste ledelse og har det overordnede ansvar for nævnets virksomhed. Bestyrelsen skal sammensættes således at den samlede bestyrelse repræsenterer sproglig, økonomisk og ledelsesmæssig indsigt. Formanden skal have sprogfaglig baggrund. 1 medlem af bestyrelsen udpeges af kulturministeren, 5 medlemmer udpeges af repræsentantskabet, og 1 medlem udpeges af medarbejderne i Sprognævnets forsknings- og informationsinstitut. Bestyrelsens medlemmer beskikkes af kulturministeren for 4 år ad gangen. Genbeskikkelse kan finde sted én gang. Kulturministeren udpeger bestyrelsens formand og næstformand blandt bestyrelsens medlemmer efter indstilling fra repræsentantskabet.

Sprognævnets nye repræsentantskabet valgte på sit møde den 19.3.2013 en ny bestyrelse, herunder formand og næstformand, og kulturministeren har fulgt repræsentantskabets indstilling og beskikket de nye medlemmer, som holdt deres første møde den 8.5.2013.

Repræsentantskabets sammensætning og referater af bestyrelsens og repræsentantskabets møder kan ses på nævnets hjemmeside: <http://www.dsn.dk/om-os/organisation>

Jørn Lund

Formand for Dansk Sprognævn, personligt udpeget medlem af Dansk Sprognævns repræsentantskab.

I 1980 blev jeg personligt medlem af Dansk Sprognævn, og det har jeg været lige siden; jeg har siddet i nævnets arbejdsudvalg og repræsentantskab ligesom jeg har været medlem af nævnets publikationsudvalg. I 1980 var jeg blevet professor på Danmarks Lærerhøjskole efter 12 år som undervisningsassistent, amanuensis, adjunkt og lektor på Københavns Universitet.

Sammen med Lars Brink udgav jeg i 1975 en omfattende sproghistorisk redegørelse for dansk udtale fra 1800-tallet til i dag. ➤

baseret på lydligt materiale og skriftlige vidnesbyrd: ”Dansk Rigsmål 1-2”. Dette arbejde førte til at jeg på Forskningsrådets opfordring blev leder af den redaktion som udarbejdede ”Den Store Danske Udtaleordbog”, en post Lars Brink overtog da jeg blev professor.

Faget dansk som sprog- og litteraturfag har optaget mig gennem det meste af livet; jeg har i tre årtier siddet i adskillige læseplansudvalg for grundskolen, gymnasieskolen og seminarierne, ofte som formand, og jeg har ledet Undervisningsministeriets perspektivudvalg. Jeg er formand for Aurehøj Gymnasium og medlem af Vajsenhusets kuratel.

I 1991 blev jeg opfordret til at lede redaktionen af ”Den Store Danske Encyklopædi”, blev samtidig direktør og efter nogle år medlem af Gyldendals koncerndirektion. I 2002-2011 var jeg direktør for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, som intensive-rede samarbejdet med Dansk Sprognævn og tidligt satsede også på nye, digitale publikationsformer. Siden 1989 har jeg været medlem af Det Danske Akademi, i 12 år som dets sekretær.

Jeg har ledet de to seneste regeringsudpegede sprogpolitiske udvalg og har omfattende erfaringer fra poster i offentlige og private virksomheder, herunder fondsbestyrelser. Jeg har været medlem af Københavns Universitets to første bestyrelser (2005-2011), indvalgt af Konsistorium.

Det nordiske sprogsamarbejde har engageret mig gennem hele mit arbejdsliv. Jeg har været og er formand for flere bilaterale fonde, sidder i Ekspertgruppen Nordens Sprogråd, Nordplus (under Nordisk Ministerråd), Letterstedtska Föreningen m.v., og jeg er medlem af Det norske Videnskapsakademi, Det

Norske Akademi for Språk og Litteratur samt Vetenskaps societeten i Lund.

Dansk sprog er et studieobjekt og en lidenskab for mig. Jeg har forsøgt at formidle nuanceret og ajourført indsigt i emnet på alle niveauer, fra grundforskning og snævre afhandlinger til dagbladsartikler og medvirken i talrige radio- og tv-udsendelser.

Dorthe Duncker

Næstformand i Dansk Sprognævn, udpeget af Danske Universiteter.

Jeg er lektor i dansk sprog ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab på Københavns Universitet og har i næsten tyve år undervist og forsket i dansk sprog.

Jeg interesserer mig særligt for normdannelse og sprogforandringsprocesser, hvordan sprog forandres, hvilke faktorer der indgår i forandringsprocesserne, og for at udvikle digitale metoder til at undersøge forandring i autentisk sprogligt materiale fra 1500-tallet til i dag.

Jeg er uddannet cand.mag. og ph.d. i dansk og datalingvistik. I min ph.d.-afhandling undersøgte jeg bl.a. hvordan de selvorganiserende kræfter som er på spil mellem personer i et sprogligt fællesskab, kom til udtryk i etablering af skriftnormen i renæssancen.

Jeg har været formand for Dansk Sprognævn i perioden 2009-2012 og har i denne periode især arbejdet organisatorisk med at få Sprognævnet til at fungere optimalt under den nye lov om Dansk Sprognævn som blev vedtaget i slutningen af 2008, og jeg har overvåget færdiggørelsen og udgivelsen af den nye

Retskrivningsordbog 2012. Endvidere har jeg arbejdet for og støttet Sprognævnet i brugen af digitale metoder til undersøgelser af sprogforandringer i store tekstsamlinger.

Henrik Busch

*Udpeget af
Danske Universiteter.*

Jeg er prodekan for uddannelse ved Det Natur- og Biovidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet. Som uddannet MSc. og Ph.d. i fysik ved Københavns Universitet samt diplômé d'études approfondies fra Université de Paris XI har jeg været ansat som forskningsassistent ved Niels Bohr Institutet fra 1996 til 1997, som adjunkt og derefter lektor i naturfagsdidaktik ved Danmarks Pædagogiske Universitet fra 1998 til 2006 og som prodekan for uddannelse ved Det Natur- og Biovidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet fra 2006 til 2013.

Dette er min første periode i repræsentantskabet. Jeg stillede op til bestyrelsen fordi sprog interesserer mig, og fordi jeg mener at det er vigtigt at involvere de naturvidenskabelige områder og internationaliseringen af uddannelserne i debatten om det danske sprog.

Frans Gregersen

*Personligt udpeget medlem
af Dansk Sprognævns
repræsentantskab.*

Jeg er professor i dansk sprog ved Københavns Universitet og har som specialområder

talt dansk og sociolingvistiske aspekter af dansk talesprog, genrer i tale og skrift, danskfagets didaktik samt sprogvidenskabens historie. Jeg er uddannet cand.mag., dr. phil. og centerleder for Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier.

Fra 2001 til 2004 har jeg været udpeget af Statens Humanistiske Forskningsråd som medlem af Sprognævnets forskningsudvalg, og jeg har været personligt medlem af repræsentantskabet siden 2005.

Forholdet mellem det talte sprog og skriftsproget optager mig meget, og jeg går ind for at Sprognævnet løbende vurderer om forudsætningen for en mere talesprogsnær retskrivning er til stede.

Bente Holmberg

*Repræsenterer
Stednavneudvalget.*

Jeg er institutleder på Nordisk Forskningsinstitut ved Københavns Universitet. Institutet rummer Den Arnamagnæanske Samling samt Afdeling for Dialektforskning og Afdeling for Navneforskning. Jeg har siden 2006 været medlem af Dansk Sprognævns repræsentantskab. De sidste 4 år har jeg også været medlem af bestyrelsen og af fagrådet for publikationer.

Jeg er formand for Stednavneudvalget, et udvalg under Kulturministeriet som fastsætter de danske stednavnes stavemåde og form. Navnene autoriseres i Kulturministeriet og offentliggøres på internettet på adressen: www.stednavne.info.

Stednavne har altid spillet en vigtig rolle for kommunikationen mellem mennesker, og i det moderne samfund er stednavnene om muligt vigtigere end nogensinde. Det er nemlig i mange situationer vigtigt at kende navnene, at vide hvordan de staves, og hvor i landet de hører hjemme. Flere af de moderne computerbaserede systemer finder ganske enkelt ikke frem til navnet hvis ikke det er rigtigt stavet, og derfor er det ikke acceptabelt med flere forskellige stavemåder af det samme navn.

Gennem mit arbejde med sted- og personnavne og gennem mit universitetsstudium, som er nordisk filologi, har jeg også fået et godt øje til sprogets historie. Hvad betyder navnene? Og hvorfor siger vi sådan? – det er spørgsmål som jeg tit og gerne tager del i. De store danske ordbøger indeholder ofte en del af svaret, og dem konsulterer jeg flittigt.

Jeg har i øvrigt en fortid som ordbogsredaktør ved nogle af disse ordbøger, ved Gammel dansk Ordbog og Supplement til Ordbog over det danske Sprog og Retskrivningsordbogen udgivet af Dansk Sprognævn

Birgit Meister

*Repræsentanter
Kulturministeriet i
Dansk Sprognævn.*

Jeg er uddannet journalist, og sproget har været mit redskab i min profession, både det skriftlige og det talte. Og det har ligget mig på sinde at formidle de ting der optog mig, til andre. Jeg sad i Kirkeministeriets Salmebogskommission af 1993 og udgav sammen med præst og pianist Eva Meile i 2007 Salmeeord-

bogen, der indeholder en omhyggelig forklaring på nutidsdansk til hver eneste af de 791 salmer i Den Danske Salmebog.

Siden 2003 har jeg været med i arbejdet i repræsentantskabet og arbejdsudvalget i Dansk Sprognævn, og i de sidste 4 år har jeg siddet som Kulturministeriets repræsentant i bestyrelsen. Jeg synes Dansk Sprognævn skal være tæt forbundet med det offentlige Danmark og spille en betydningsfuld rolle i den fortsatte åbne debat om hvordan sproget udvikler sig. Sprognævnets kompetencer skal stå til rådighed, der skal vejledes og belæres, og forskningen og det opsøgende arbejde skal supplere hinanden.

Vi har at gøre med noget som alle har en mening om. Det forpligter.

Anita Ågerup Jervelund

Medarbejderrepræsentant.

Jeg er seniorkonsulent i Dansk Sprognævn og projektleder og redaktør på Retskrivningsordbogen 2012. I den forbindelse har jeg bl.a. ansvaret for at udvikle en strategi for den løbende opdatering af ordbogen i fremtiden, og jeg arbejder med at få ordbogen ud på mange forskellige platforme, fx web, computer og smartphone. Jeg beskæftiger mig desuden med staveproblemer og stavfejl og sidder ved Sprognævnets spørgetelefon og besvarer sproglige spørgsmål.

Jeg er cand.mag. i lingvistik med tilvalgsfag i sprogpsykologi og finsk og har været ansat på Dansk Sprognævn siden 1998.

Fordum var der Fred paa Gaden ...

Af Henrik Hagemann

”Fordum var der Fred paa Gaden ...”, synger Jeronimus i Carl Nielsen-operaen ’Maskarade’.

Den overskrift er meget passende for disse glimt fra mine 30 år som medlem af Sprognævnet. De 30 år med indimellem rigtig travle perioder som næstformand har været til stor glæde for mig og forhåbentlig til lidt nytte for nævnet og for arbejdet for det danske sprog. Jeg agter ikke at levere en sammenhængende og gennearbejdet historisk fremstilling; den kan man se i Henrik Galberg Jacobsens ’På sproglig grund’ (Dansk Sprognævns skrifter 35, 2005); men jeg kan byde på mine personlige, nogle endda ram-saltede, Jeronimus-kommentarer til visse begivenheder. Og for en ordens skyld: Det er altså mine kommentarer, ikke Sprognævnets. Men kedeligt har det aldrig været at være med i arbejdet.

Overskriften ’Fordum var der Fred paa Gaden’ dækker så udmærket den sprogpoltiske udvikling efter Hartvig Frischs reform i 1948 til majonæsekrigen brød ud i 1985. Siden 1948 havde der ikke været nogen sprogpoltisk debat i Folketinget, og Sprognævnet fik lov til at passe sit arbejde på den allermest ydmyge måde: sølle bevillinger, få medarbejdere, beskedne lokaleforhold, ringe bevågenhed.

Med majonæsekrigen var freden på gaden slut, og det var godt nok at vi fik og stadig har politisk interesse. Men det hører også med

at da det politiske blæsevejr satte ind, løftede Kulturministeriet ikke en finger til støtte for os skønt både en ændringsliste og det samlede manuskript til den kommende udgave af Retskrivningsordbogen var godkendt af ministeriet. Den offentlige batalje måtte vi selv klare uden nogen støtte fra ministeriet. Bortset fra det var majonæsekrigen og senere bataljer et sundhedstegn fordi de viser et levende engagement for skriftsproget.

Da loven om dansk retskrivning skulle forberedes i 1996-97 (jeg deltog ikke selv i det arbejde), fik Undervisningsministeriets repræsentanter i arbejdsgruppen gennemtvunget lovens § 2, stk. 3 (’Undervisningsministeren kan fastsætte nærmere regler om, at en af flere mulige retskrivningsformer, f.eks. stave- og tegnsætningsformer, skal foretrakkes i særlige sammenhænge’). Jeg blev først nogen tid efter vedtagelsen opmærksom på hvorfor: Anbefalingen af det såkaldt nye komma var blevet indført i Retskrivningsordbogen af 1996. Den var blevet meget grundigt forberedt, og Undervisningsministeriets repræsentant i Sprognævnet havde meldt tilbage til os at Undervisningsministeriet kunne tiltræde at det nye komma blev det anbefalede komma, og at pausekommaet til gengæld gled ud. Denne anbefaling var blevet til på baggrund af direktoraternes fagkonsulenters uforbeholdne tilslutning; men da der nu så ud til at være alvor bag, greb departementet ind og fik denne bestemmelse i >

lovteksten gennemtvunget – og udefra set var det jo en forholdsvis harmløs bemyndigelse til undervisningsministeren. Kulturministeriets folk løftede ikke en finger – også selv om den udgave af Retskrivningsordbogen inkl. de nye kommaregler selvfølgelig var forelagt Kulturministeriet og tiltrådt der.

Bestemmelsen i retskrivningslovens § 2, stk. 3 er elegant blevet udnyttet på klassisk vis af embedsmænd der ikke vil ændre deres vaner: Det turde være en normal forventning at når Kulturministeriet har tiltrådt at det nye komma er det officielt anbefalede komma, burde Kulturministeriet som Sprognævnets ressortministerium aktivt støtte at statsforvaltningen ligesom Folketingets Ombudsmand og Miljøministeriet skulle gå over til at bruge det nye komma. Imidlertid skete der det at Undervisningsministeriet (departementet) lagde råd op med Justitsministeriets Lovafdeling; resultatet blev et venligt fællesbrev – tilsyneladende uden Kulturministeriets medvirken – til samtlige ministerier og styrelser i hvilket man bad om at få oplyst hvordan man i de forskellige ministerier og styrelser agtede at forholde sig til Sprognævnets anbefaling af det nye komma; i mine øjne rent ud sagt en virkeligt illoyal og obstruerende optræden af netop de ministerier hvis repræsentanter i Sprognævnet havde været med til at indstille det nye komma til Kulturministeriets godkendelse, og som man derfor med rette kunne forvente ville gå foran for at få gennemført den ganske vist beskedne forbedring som det nye komma vitterligt er.

Jeg skal nu ikke bare vrisse. Da den i øvrigt fortrinlige lov om Dansk Sprognævn og lov om dansk retskrivning var til behandling i

Folketinget i 1997, var det påfaldende tydeligt at i sager hvor der er tradition for lovgivning, er partierne gennemgående gedigne og vel-funderede i deres synspunkter. Men i 1997 havde vi aldrig tidligere haft en mere sammenhængende sprogpolitisk debat i folketingsalen, og det kunne mærkes; partiernes ordførere fremførte i stor udstrækning egne sproglige sympatier og antipatier. Debattens sprogligt-faglige lodighed var til at overskue. Minister for behandlingen af begge lovforslag var Ole Vig Jensen. I debatten ved 2. behandling bad den konservative ordfører Frank Dahlgaard om at der i retskrivningsloven måtte blive indføjet sanktionsbestemmelser. Til dette svarede ministeren afvisende i sin afslutningstale: 'Ingen er forpligtet ud over sine evner. Det gælder også i politik, hr. Dahlgaard.'

Heldigvis er de sprogpolitiske debatter i folketingsalen blev helt anderledes velkvalificerede, senest her i februar 2013. Det har vi i høj grad selv bidraget til.

Det begyndte for alvor i 2003 i forbindelse med en forespørgselsdebat i Folketinget. Elsebeth Gerner Nielsen havde som kulturminister indtil 2001 arbejdet med temaet sprogpolitik, og det var kendt i snirklerne at der forelå et 'skuffeudkast'. Naser Khader fremprovokerede derfor en forespørgselsdebat som fandt sted den 20/3.

På årsmødet 14 dage forud for forespørgselsdebatten i Folketinget havde nævnet efter Niels Davidsen-Nielsens og mit forslag besluttet at sende ministeren, Folketingets Kulturudvalg og pressen vort udkast til retningslinjer for en dansk sprogpolitik. Det fik stor indflydelse på debatten. Jeg overværede debatten nede bagerst i folketingsalen, og Ester

Larsen, Venstres fortræffelige kulturordfører, kom hen til mig og sagde 'Godt gået af jer i Sprognævnet, Henrik. For 14 dage siden kendte ingen af ordførerne ordet *domænetab*. Nu bruger de det alle sammen.'

Siden da er der sket meget. Vi fik bilagt kommastriden efter grundig korridorpolitik (den historie har Niels Davidsen-Nielsen beskrevet fint i 'Moders stemme, fars hammer', Dansk lærerforenings forlag, 2009), vi fik solid politisk opbakning i form af væsentligt øgede varige bevillinger med alle partiers tilslutning, vi fik lødigt formulerede kulturpolitiske folketingsbeslutninger, bl.a. på baggrund af Jørn Lund-udvalgets 'Sprog til tiden' og materiale fra Sprognævnet. I alle sammenhænge har det været tydeligt at lødigheden i materiale og tilkendegivelser fra Sprognævnet aldrig bliver anfægtet. Man kan

Henrik Hagemann
var medlem af
Dansk Sprognævnets
repræsentantskab 1982-
2012; næstformand 1985-
1993 og 2003-2005.

være uenig, men kvaliteten bliver heldigvis aldrig beklippet.

Jeg er dybt taknemlig for at have fået lov at være med i denne udvikling fra ren korpuspleje til både korpus- og statuspleje: Sprognævnets rådgivning til myndigheder og offentligheden gælder nu såvel retskrivningen som sprogets position i det danske samfund.

Tak fra Jeronimus.

Superligakager. Om muffins, macarons, whoopies og andre kager

Af Margrethe Heidemann Andersen

Det er næppe nogen hemmelighed at bagning er in. Damebladene og avisernes søndagstilæg vrimler med opskrifter på langtidshævede brød og hjemmebagte kager, tv-kokke fra ind- og udland brillerer i den bedste sendetid med deres opskrifter og kunnen, og hvis man ikke kan finde ud af at bage selv, kan man komme på kursus og lære det. Med andre ord er det simpelthen moderne at bage selv. Og ligesom det ikke er ligegyldigt hvordan

man klæder sig hvis man vil være trendy, er det heller ikke ligegyldigt hvilke kager man bager. Denne lille artikel handler om et hidtil ret uset fænomen: Den skiftende kagemode.

Vi begynder med den lille muffin som de fleste af os nok forbinder med den lille sandkageagtige kage der bages i papirforme. Men slår man op i ældre ordbøger, vil man se at en muffin oprindeligt ikke var en kage, men derimod en slags tebolle af gærdej. Det >

ældste danske belæg på ordet findes i Meyers Fremmedordbog fra 1878 hvor det oplyses at en muffin er en 'art bolle som især i England serveres til eftermiddagsteen'. Det yngste citat i Sprognævnets samlinger hvori muffin optræder i denne betydning, stammer fra Irmaavisen 18.6.1979, og det oplyser i at sin enkelhed at "Det er pragtfuldt med en lun muffins til kaffen eller te'en".

I starten af 1980'erne indlânes *muffin* tilsyneladende igen, men denne gang i en ny betydning. Et citat i Sprognævnets samlinger fra Hendes Verden 21.5.1984 viser således at *muffin* nu bliver brugt om den sandkageagtige, lille kage som vi kender i dag. Opslag i forskellige ordbøger viser at denne nye betydning af ordet er indlånt fra USA. I Longmans Dictionary of Contemporary English (1978) står der således under ordet *muffin* at det på britisk engelsk betyder 'a thick round cake tasting rather like bread, usually eaten hot with butter', mens det på amerikansk engelsk betyder 'any various types of small roll (which may be eaten with butter) or sweet cup cake (without icing)'. Et opslag i en yngre, britisk-engelsk ordbog viser at den kageagtige betydning af *muffin* i løbet af 10-15 år mere eller mindre har fortrængt den oprindelige betydning af ordet. I BBC English Dictionary fra 1992 står der således at en muffin enten er 'a type of small cake, usually with fruit or some other kind of flavouring in it' eller 'a type of small, round bread roll which you eat hot; an old-fashioned use'. Den gamle betydning af ordet bliver altså her karakteriseret som gammeldags i britisk engelsk.

Det er i øvrigt interessant at Den Danske Ordbog, bind 4, 2005, definerer *muffin* som 'traditionel engelsk eller amerikansk bolle

bagt med hvedemel', mens samme ord i samme ordbog, men her på sproget.dk., defineres som 'traditionel engelsk el. amerikansk kage bagt med hvedemel i en portionsform der giver kagen form som en omvendt keglestub med en bolleformet overdel'. Betydningen er med andre ord ændret fra 'bolle' til 'kage'. Også Politikens Nudansk Ordbog med Etymologi, 2010, og den danske netordbog (www.ordbogen.com) definerer *muffin* som en kage.

Muffin findes desuden også i sammensætningen *muffintop* det betegner det fænomen at maven på overvægtige mennesker hænger ud over bukselinningen (specielt på lidt lavtaljedebukser), hvilket kan minde om toppen af en muffin der hænger ud over kanten på formen.

Fra *cupcake* til *popcake*

Den opmærksomme læser vil have bemærket at der i et af de ovenstående citater henvises til at en muffin er en "cup cake without icing", altså en cupcake uden glasur. Ifølge nyeordidansk.dk er *cupcake* indlånt i dansk omkring 2002, og det defineres som en 'muffin med dække af glasur el. creme m.m.'. I et lidt yngre citat på nyeordidansk.dk (fra oetker.dk) gives der et illustrativt eksempel på hvorledes en cupcake adskiller sig fra en muffin: "Hvad er forskellen på en almindelig muffin og en cupcake? Svaret er helt enkelt – fantasi. En cupcake er en muffin, som dækkes af lækker creme eller glasur og derefter dekorerer med et smukt mønster, med sjove figurer, prinsesseglimmer eller festligt krymmel". I bund og grund er der altså tale om samme type kage, der er blot mere glasur og pynt og glimmer på en cupcake end på en muffin.

Selve ordet *cupcake* er sat sammen af ordene *cup* 'kop' (der enten sigter til at man afmåler ingredienserne i en kop, eller til at kagen bages i en skålformet beholder, jf. Den Danske Ordbog på sproget.dk) og *cake* 'kage'. Det er således umiddelbart ganske nærliggende at oversætte ordet til det danske *kopkage*, men ikke desto mindre anvendes dette ord kun sjældent. Ordbogen.com angiver at *muffin*, *cupcake* og *kopkage* er synonyme, mens Den Danske Ordbog på sproget.dk, Politikens Nudansk Ordbog med etymologi (2010) og Retskrivningsordbogen (4. udg., 2012) kun indeholder opslagsordene *muffin* og *cupcake*, hvilket da også er de mest almindelige ord. En søgning i Infomedia, pressens samlede dataarkiv, i december 2012 giver således kun 3 hits på *kopkage*, men 1445 og 1228 på hhv. *muffin* og *cupcake*. I øvrigt beror cupcakens succes bl.a. på at de fire hovedrolleindehavere i den populære tv-serie *Sex & the City* yndede at spise de farvestrålende kager.

I løbet af sommeren 2011 indtager en ny kagetype 1. pladsen på kagernes topti i Danmark, nemlig de såkaldte *popcakes* der i et belæg i Sprognævnets samlinger fra Politiken 12.5.2011 beskrives som ”en slags glasurpyntede luksusromkugler på pinde”. At det ikke altid er nemt at være med på moden – heller ikke når det gælder kager – fremgår af et citat fra Bornibyen.dk, 24.8.2011, hvor der står at ”Bedst som man troede, små, farvestrålende og overpyntede cupcakes var det nye sort, finder man ud af at man er håbløst bagud på kagefronten. Nu er det nemlig popcakes, man skal servere for sine gæster. Små, runde kager på en pind”. *Popcake* findes tilsyneladende ikke i de danske ordbøger, men det oplyses på den engelske wikipedia at *popcake* også

kaldes *cake pop*, og at der er tale om en slags kage der er udformet som en lollipop, altså en slikkepind.

Macarons og whoopies

Som det vil være fremgået, stammer såvel muffins som cupcakes og popcakes fra USA. Det gør den næste kagetrend ikke – den stammer fra Frankrig og kaldes macaron. Om dem kan man læse at ”De er lige så svære at fremstille, som de er lækre. De farvestrålende, franske konditorkager macarons er for tiden de mest trendy kager, fordi de både er velsmagende og dekorative. Macarons betyder makroner på fransk, men er langt fra de samme som danske makroner” (Fyens Amts avis, 18.5.2012). En macaron kan bedst beskrives som to makroner der er lagt sammen med fx smørcreme eller marmelade. Man støder af og til, også i dansk, på stavemåden *macaroon*, og det er egentlig ikke så mærkeligt da *macaroon* ifølge flere af de store engelsk-danske ordbøger betyder ’makron’ på engelsk. Såvel *macaroon* som *macaron* stammer fra det italienske ord *maccheroni* (som vi i øvrigt genkender i ordet *makaroni*) og betegner altså en kage der består af æggehvite, sukker og mandler. På nettet kan man finde engelsksprogede websider hvor der skelnes mellem *macaroon* (der så betegner en slags marengs, der jo også består af æggehvite og sukker), mens *macaron* bruges om de franske makronkager. Det oplyses dog også at stavemåderne ofte falder sammen (<http://en.wikipedia.org/wiki/Macaron>). Også i dansk veksles der mellem stavemåderne *macaroon* og *macaron*, men det ser dog ud til at den franske stavemåde (i hvert fald indtil videre) er den fremherskende. Det bety- ➤

der at *macaron* på dansk enten udtales på et tilnærmet fransk (med en udtale der minder om den i *makaron(i)*) eller på et tilnærmet engelsk. I øvrigt bøjes ord primært med *-s* i flertal (altså *macarons*), mens den danske flertalsform (*macaroner*, der anbefales på ordbogen.com) tilsyneladende kun anvendes ret sjældent. En søgning på Infomedia i februar 2013 gav således 336 hits på *macarons*, men kun 3 på *macaroner*.

Vores ældste belæg på *macaron* stammer fra 2011, men det er bemærkelsesværdigt at dette belæg faktisk handler om en fusion mellem cupcakes og macarons: ”Det måtte næsten komme. Fusionen – eller sammen-smeltningen – mellem to af tidens største trends: de dekorative cupcakes, der fungerede som ambrosia for de fire glade shoppingtøser i *Sex & the City* og de fine franske macarons, der i de seneste år har bredt sig fra de mode-rigtige konditorier i Paris til storbyer i resten af verden. Tilsammen udgør de en næsten utænkelig enhed, for hvordan forener man en tung, og nogle gange overlæst muffin, med de fruglette, kulørte macarons, der minder mere om marengs end om danske makroner? (Elle 8.11.2011). Svaret er whoopies der i et andet citat betegnes som en ”fusion mellem en cupcake og en macaron, hvor frosting fra cupcaken er lagt ind i mellem en overdimensioneret macaron. Kagen stammer fra Amish-bønderne i USA, men det gør den ikke mindre lækker” (Mad og Bolig 21.6.2012).

Whoopies kaldes også whoopie pies, og som der står på en blog om kager: ”Når man taler it-kager, kan man ikke komme uden om cupcakes, popcakes og macarons. Men der er også whoopie pies, og de skal ikke under-

Margrethe Heidemann
Andersen er seniorforsker i
Dansk Sprognævn.

vurderes, for når først du har sat tænderne i en whoopie, så kan du lige så godt vænne dig til en ny craving” (<http://cutecarbs.com/2011/11/it-kager-whoopie-pies/>, dateret 28.11.2011). Som det fremgår af citatet, findes stavemåden *whoopie* også, men den er noget mindre udbredt end *whoopie*, både på danske og engelske netsider.

Såvel macarons som *whoopies* er små kager; forskellen mellem dem er at mens macarons er sprøde, er whoopies mere sandkageagtige. Og så skulle whoopies ifølge en artikel i *Alt for Damerne* 27.12.2012 være nemme at lave, mens macarons kræver lidt mere øvelse.

Så vidt jeg kan se, er whoopies (eller whoopie pies) stadig det nye sort inden for kagekunsten, men i betragtning af hvor hurtigt moden skifter – også indenfor kager – vil det ikke undre mig hvis der er en ny kage-trend på vej. Hvad den er, ved jeg ikke, men jeg venter spændt!

Sprognævnets førstestemme er død

Mindeord for Arne Hamburger

Af Pia Jarvad

Arne Hamburger døde fredag den 15. marts 2013, 91 år gammel. Han blev ansat i Sprognævnet i 1962 og gik på pension i 1991, da han fyldte 70. I mange år efter kom han stadig dagligt på Sprognævnet, fulgte med i hvad der foregik, og var altid til rådighed med sin viden og erfaring for sine yngre kollegaer. Da han var i midten af 80'erne, begyndte kræfterne at svigte, cykelturen fra Kastrup til Sprognævnet blev for lang, og han kom ikke længere hver dag.

Mange af vores lidt ældre læsere vil huske ham fra artikler i Nyt fra Sprognævnet, og vores spørgere fra telefonen. I løbet af de 29 år han var ansat, besvarede Arne Hamburger omkring halvdelen af de spørgsmål som blev stillet til Sprognævnets spørgetelefon. Han var simpelt hen Sprognævnets førstestemme, Mr. Sprognævn.

I september 1962 er Arne Hamburgers første svar noteret i protokollen, et af svarene viser den pragmatiske tilgang som var så karakteristisk for ham: Hedder det *i ordre værende* eller *iordreværende*? – Arne Hamburger noterer at hverken Retskrivningsordbogen eller Ordbog over det danske Sprog har *iordreværende* med; ”dette kan ikke derfor siges at være ukorrekt; men særskrivning bør nok foretrækkes, da udtrykket derved bliver mere overskueligt, og da ordbegyndelsen *io-* kan virke forvirrende”. Udtryk

som ”ikke siges at være ukorrekt”, ”bør nok foretrækkes” og argumentet om noget kan virke forvirrende, går igen i Sprognævnets svarpraksis, helt op til i dag. Allerede ugen efter viser et andet svar den pragmatiske Arne Hamburger: Skal der skrives *de Gaulle* eller *De Gaulle* i begyndelsen af en tekst? – problemet undgås i praksis ved at ændre ordstillingen, men skal det være, så er det bedst med lille bogstav, svarer Arne Hamburger. En regel om dette kommer så med i den næste Retskrivningsordbog, 1986. >

Arne Hamburger påtog sig tidligt ansvaret for at svarene blev søgbare ved hjælp af den tids teknik: seddelkartoteker, krydshenvisninger og stadige opdateringer, og i svarprotokollen indfører han nye oplysninger, nye henvisninger til andre svar osv., og det arbejde fortsatte efter pensioneringen. Det gør at svarene i protokollerne og de skriftlige svar stadig er værdifulde for den praktiske svartjeneste i dag, og de er fra starten ordnet og systematiseret så de ligger til højrebenet for overførsel til elektronisk lagring og genfindning. Det må siges at være forudseende. Samlingerne er desuden en vigtig kilde til forståelse af sprogudvikling, sprognormering og sprogholdninger i samfundet.

Arne Hamburger var uddannet jurist, blev aldrig ansat som sådan, men virkede som ulønnet rådgiver i det meste af sit liv i *Studentersamfundets Retshjælp for Ubemidlede*, det som i dag hedder *Retshjælpen*. Han blev tidligt optaget af dansk sprog og sprogvidenskab og var selvleret inden for dette. Af bl.a. gamle skolekammerater dannedes en gruppe af nordister hvis hjerter bankede for den skandinaviske sag om at de nordiske sprog skulle styres således at de kunne udvikles i samme retning, ja helst at de blev mere ens. Her var udviklingen af ordforrådet et vigtigt område at følge med i, og gruppen drøftede forslag til afløsningsord, nye ords stavemåde og bøjning med henblik på nordisk sprogrøgt. Da Sprognævnet blev oprettet i 1955 og fik disse opgaver som en del af kerneopgaverne, overlod Arne Hamburger og vennerne deres store samling til Sprognævnet. To af vennerne fik også tilknytning til Sprognævnet, lærer og ordbogsforfatter Karl Hårbøl og Henning Spang-Hanssen, oprindeligt

kemiingeniør, siden professor i lingvistik, var begge i Sprognævnets arbejdsudvalg i henholdsvis 1979-90 og 1967-79.

Arne Hamburger indsamlede således nye ord allerede inden han blev ansat i 1962, og i sin tid som ansat indsamlede han mere end halvdelen af de ord og ordforbindelser som udgør Sprognævnets grundlag i arbejdet med retskrivning, rådgivning og nye ord. Og efter pensioneringen fortsatte indsamlingen. Sammen med sin kollega Jørgen Eriksen (ansat 1962-90, også frivillig ordsamler efter pensioneringen) er ordsamlingen helt op til år 2000 især deres værk.

Arne Hamburger publicerede en lang række lister over nye ord, dels i Sprognævnets bøger og tidsskrifter, dels i årbogen *Hvem Hvad Hvor* på Politikens Forlag, og han leverede sine sproglige iagttagelser til ordbogsredaktører på Nudansk Ordbog og Gyldendals Forlag. Utallige er de ordbøger som takker Arne Hamburger i forordet.

Den nordiske sprogrøgt lå Arne Hamburger på sinde. Han gik ind for de nordiske talord *femti* og *femtito* osv., og skrev kronikker om det selv om Sprognævnets officielle holdning ikke var positiv. Efter lingvisten Otto Jespersen skrev han *av* i stedet for *af*, og hans første manuskript fra 1941 er et forslag til ”løsning av de stumme d’ers problem i dansk retstavning”. Og det var Arne Hamburger der sørgede for at *d’ets* plads blev til slut i alfabetet (se hans skildring af begivenhederne i *Sprog i Norden* 1996). De mere teoretiske sider af sproglig rådgivning, sprogstyring og sprogrøgt udfoldede Arne Hamburger blandt andet i sit eksterne lektorat ved Københavns Universitet.

Afløsningsord var centrale i den fælles

nordiske sprogrøgt, og Arne Hamburger har dannet utallige. Mange er slået an, fx *finregn* (af *støvregn*), *brevkort* (for at kunne skelne mellem postkort med billede og åbent brev-kort), *vådområde* (af *wet land*) og *strygefri* (af *non-iron*), mens andre forblev forslag. Ordet *bobil* (af *autocamper*) er ellers et forbilledligt ord, nemt at stave, udtale, bøje, og det er kort (et mantra for Arne Hamburger) og gennemskueligt, men slog dog ikke an.

Nævnets bogsamling bærer præg af hans omhyggelighed. Ofte er der klistret anmeldelser, nogle gange fra flere aviser, ind i bøgerne, og samme anmeldelser og bøger er kommenteret med hans lille, tynde håndskrift, altid skrevet med blyant. Fødsels- og dødsdato er indskrevet, hvor det måtte mangle. Man kan støde på kopier af lange breve sendt til forfatteren, og ofte er svaret klistret ind også. Adskillige bøger fra Arne Hamburgers private samling er endt i Sprognævnets, gerne indbundet i ruskind.

For nye medarbejdere var det guld værd at Arne Hamburger i sin pensionisttid sad lige uden for det rum hvor spørgetelefonen var placeret. Arne Hamburger havde altid tid til at hjælpe med drilske spørgsmål om grammatiske kommaer, adverbelle t'er, mærkelige sætningskonstruktioner osv., og ofte kunne han (uden at slå op nogen steder) henvise til en gammel sag i arkivet eller et svar i *Nyt* fra Sprognævnet hvor lige netop det problem man sad med, var behandlet. På brevene med sproglige spørgsmål satte han små gule sedler med kommentarer eller henvisninger til sager eller litteratur om det pågældende emne, og så var det bare med at finde materialet frem og få skrevet et svar på spørgsmålet. Og Arne Hamburger havde også altid tid til at læse og

Pia Jarvad er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

kommentere det man havde skrevet: "Det er UDMærket", kunne han sige hvis man havde skrevet et særlig godt svar.

Dansk Sprognævn hyldede Arne Hamburger med festskriftet "*Ord til Arne Hamburger på ot-tiårsdagen 11. juli 2001*". Her bidrog internationale, nordiske og danske kollegaer med artikler fra *a* til *å* i taknemlighed over for en lærerester, hjælpsom vejleder og kollega og ven.

Engelske låneord var ikke lige Arne Hamburger, han praktiserede danske afløsningsord når han havde lejlighed til det, så når vi gik hjem fredag eftermiddag, fik vi hilsnen *god lørdag-søndag*, for Arne Hamburger gik altid senest. Arne Hamburger var en meget privat mand, og en beskeden mand. Lidt fik man at vide, ofte ad omveje, fx ved at vende en ordseddel hvor ordet var klistret på halv-private papirer. Om sig selv sagde han at han var halvt dansker, halvt svejtser (denne stavemåde er nu udgået, men blev foretrukket af Arne Hamburger) og 100 % københavner.

Den position som Sprognævnet har i dag, skyldes i høj grad det pionerarbejde som han har lagt i udviklingen af nævnet som en åben, imødekommende og udadvendt institution som giver vejledning i det danske sprog til enhver der har behov. Hans betydning for Sprognævnet og for os der har kendt ham, har været kolossal.

Replikstreger og anførelstegn

SPØRGSMÅL: Hvis man bruger replikstreger til at markere replikker, kan man så bruge anførelstegn til at markere citater inde i replikker?

SVAR: Ja, det kan man. Det fremgår ikke direkte af retskrivningsreglerne i Retsskrivningsordbogen, men i § 58.4 står der således om citater inde i citater:

Enkelte (ufordoblede) anførelstegn kan bruges ved ord der står i en større sammenhæng som selv er omgivet af anførelstegn:

”Hvem har egentlig skrevet ’Højt fra træets grønne top?’” spurgte han.

Og nogle af eksemplerne i § 58.1 må forstås som replikker selv om de hverken har anførelstegn eller replikstreg, og her finder man anførelstegn inde i replikken:

Hvorfor sagde du ”straks” når du mener ”om en times tid”?

Jeg er så træt af hans energiske ”god morgen!”

Princippet kan uden videre overføres til anførelstegn inde i en replik der er markeret med replikstreg, fx som i følgende eksempel

fra Politikens Håndbog i Nudansk, 5. udg. 2005:

– Er der en der har en ”samfundshjælper”?
spurgte hun.

Det er karakteristisk for unges sprogbrug i dag at de bruger ”fiktive citater” som ikke rapporterer om hvad der faktisk blev sagt, men om hvad den talende følte – selv om hun i situationen ikke sagde det hun citerer sig selv for¹. Hvis man vil gengive den slags citater, så kan man dårligt undvære muligheden for anførelstegn inde i replikker, der kan være markeret med replikstreg eller anførelstegn. Det følgende eksempel stammer fra en artikel af Marianne Rathje i NyS 37, 2009. I artiklen gengives eksemplet i et særligt notationssystem til analyse af samtaler, men jeg har normaliseret retskrivningen og sat tegn efter det princip der er foreslået her:

– Og så siger hun: ”Ej, nu spiser du altså dine ...” Det var sådan lidt: ”Ja, okay.” Det var bare sådan rigtig: ”Ja, okay, mor. Tak, det skal jeg nok.”

Eksemplet stammer fra en samtale mellem

¹ Se fx Marianne Rathje: Generationssprog – myte eller virkelighed?, Nyt fra Sprognævnet 2008/4.

to unge kvinder. Der er både et ”traditionelt” citat fra en anden samtale i den samme samling af samtaler, nemlig mellem den unge kvinde der er ophav til replikken, og en ældre kvinde. Og så to af den karakteristisk ungdommelige type, hvor citatet aldrig er blevet udtalt før, og derfor ikke tæller som rapport om hvad der blev sagt, men om hvad der blev følt.

OR

SPROGPRISEN.DK

Fortjener din tekst en pris?

Sprogprisen.dk uddeles ved et sprogarrangement mandag den 23. september 2013, og du kan indstille en tekst til en sprogrose.

Vi uddeler sprogroser i følgende kategorier

- Årets bedste brev eller e-mail til borgere, kunder eller medlemmer
- Årets bedste hjemmesidetekst
- Årets bedste tekst i sociale medier

– samt en smuk buket sprogtidsler.

Du kan indstille tekster i en eller flere kategorier

– enten en tekst som du selv er ansvarlig for, eller en tekst som du har læst og haft glæde af.

Desuden kan du indsende sprogtidsler, fx i form af morsomme misforståelser eller eksempler der kan tjene som skræk, advarsel og læring.

Bag prisen står: Dansk Kommunikationsforning, Dansk Sprognævn, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Forbundet Kommunikation og Sprog, kurtstrand.dk, Modersmål-Selskabet, RetorikMagasinet, sproget.dk og Syntaksis.

LÆS MERE PÅ SPROGPRISEN.DK

Generelle abonnementsvilkår

Levering

Nyt fra Sprognævnet udkommer 4 gange om året, i marts, juni, september og december. Hvis du midt i måneden endnu ikke har modtaget bladet, bedes du henvende dig til Dansk Sprognævn for at få tilsendt et erstatningseksemplar.

Betaling

Abonnementet betales forud, og opkrævning sker i januar, enten ved at Dansk Sprognævn sender dig et indbetalingskort (til betaling på posthuset, i banken eller via netbank) eller via BetalingsService (BS).

Som ny abonnent modtager du de numre der er udkommet i indværende år, samt et indbetalingskort for et fuldt årsabonnement.

Pris

Prisen er 100 kr. om året. Du betaler for et år ad gangen, så selvom du opsiges dit abonnement midt på året, vil du stadig modtage og betale for resten af årets udgivelser.

Varighed og opsigelse

Abonnementet løber indtil du opsiges det skriftligt, enten per brev eller mail. Seneste frist for opsigelse er 10. december. Det er ikke gyldig opsigelse blot at undlade at betale. Ved opsigelse af abonnementet skal du huske selv at opsiges en evt. betalingsaftale med BS.

Flytning

Flytning skal du meddele per telefon, mail eller brev. Ved henvendelser om abonnementet skal du have dit abonnementsnummer klar.

Nyt fra Sprognævnet

2013/2 · juni

Dansk Sprognævns bestyrelse 2013-2016 1

Fordum var der Fred paa Gaden ... 5

Superligakager. Om muffins, macarons,
whoopies og andre kager 7

Sprognævnets førstestemme er død
Mindeord for Arne Hamburger 11

SPØRGSMÅL OG SVAR

Replikstreger og anførelsestegn 14

Fortjener din tekst en pris? 15

Næste nummer udkommer i september 2013

Ansvarshavende redaktør: Sabine Kirchmeier-Andersen

Redaktionssekretær: Jørgen Nørby Jensen

ISSN 0550-7332

Layout: Falcon Grafisk Design · Dtp: Jannerup A/S

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Det udkommer 4 gange om året og koster 100 kr. (inkl. moms og forsendelse) for en årgang. Man kan kun tegne abonnement hos Sprognævnet.

Usignede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

Eftertryk er tilladt når kilden angives.

Abonnement mv.:

Telefon: 33 74 74 09 eller
moerch@dsn.dk

Spørgetelefon: 33 74 74 74
(Mandag-torsdag 10-12 og 13-15)

www.dsn.dk
www.sproget.dk